

Відгук

**офіційного опонента на дисертацію Голованової Тетяни Миколаївни
«Вплив Інтернет залежності на самоактуалізацію осіб юнацького віку»,
представленої на здобуття наукового ступеня кандидата наук
за спеціальністю 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія.**

У поданій до розгляду дисертаційній роботі висвітлено вплив Інтернет-залежності на самоактуалізацію осіб юнацького віку в сучасних умовах трансформаційного інформатизованого суспільства, віртуалізація якого стає глобальною тенденцією. Це стало особливо помітно з настанням пандемії COVID - 19, під час якої майже вся комунікація між людьми, як ділова, так і особиста, перемістилась в онлайн. Значущість обраної дисертанткою теми наукової роботи підсилює суперечність між наростаючою Інтернет-залежністю і вимушеною необхідністю збільшити частоту використання Інтернет-мережі в умовах пандемії. Саме тому особливо необхідним стає дослідження впливу використання віртуального простору на особистість юнацького віку, яка активно формується, проходячи етапи самовизначення, вибору близького оточення й життєвого середовища, формування життєвих стратегій тощо.

Самоактуалізація сучасних юнаків і дівчат відбувається під впливом новітніх інформаційних технологій. Через це особи юнацького віку перебувають у зоні ризику виникнення Інтернет- залежності більшою мірою в порівнянні з іншими віковими категоріями, які використовують Інтернет значно рідше та для значно меншого спектру задоволення потреб. Підтвердженням актуальності обраної дослідницької теми є її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Структура наукової роботи заперечень не викликає, логіка її побудови узгоджена і зрозуміла.

Об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, що представлені в роботі, чітко сформульовані та зрозумілі. Здобувачкою зроблені припущення про те, що: існує зв'язок між самореалізацією особистості юнацького віку та її

захопленням віртуальним простором; різні варіанти використання віртуального простору по-різному впливають на самореалізацію юнаків; здобутки юнаків, отримані під час інтенсивного використання віртуального простору, можуть викликати підвищення суб'єктивної оцінки досягнутої самореалізації; збільшення часу, який особистість проводить у віртуальному просторі, впливає на її самореалізацію; екологічне використання віртуального середовища позитивно впливає на рівень самореалізації осіб юнацького віку.

Застосовані дослідницькі методи (теоретичні, емпіричні, статистичні) мають комплексний характер і підібрані відповідно до поставлених завдань. Це дозволило здобувачці визначити теоретичні засади наукового пошуку, здійснити теоретичний аналіз досліджень у вітчизняних і зарубіжних джерелах для з'ясування психологічних особливостей самоактуалізації особистості юнацького віку загалом і, зокрема, у віртуальному просторі. Проведене на належному науковому рівні емпіричне дослідження дало можливість отримати цікаві й суспільно важливі результати. Авторка підкреслює, що віртуальний простір стає для сучасної особистості, а особливо юнацького віку, домінуючим середовищем «існування». Дослідження його впливів на розвиток особистості, зокрема, виявлення значущих зв'язків між психологічними особливостями самоактуалізації та Інтернет-залежності, визначає наукову новизну дисертаційної роботи. У зв'язку з цим особливої поваги заслуговує визначення авторкою соціально-психологічних чинників підвищення продуктивності використання віртуального простору, пов'язаних із розвитком компетентності юнаків і дівчат у використанні Інтернет-ресурсів та зі зміною парадигми використання віртуального простору із середовища життя на засіб.

Розроблена та апробована дистанційна програма психологічного супроводу особистості юнацького віку спрямована на підвищення рівня її самоактуалізації, що містить інформаційний та практичний структурно-функціональні блоки. Вона, а також результати дослідження мають практичне значення та можуть бути використані психологами і педагогами в розробці

наукових рекомендацій, в психологічному консультуванні, при діагностиці та корекційній роботі, при розробці систем віртуального середовища, при подальшому дослідженні різних впливів віртуального середовища на особистість тощо.

Кожний розділ дисертації чітко структурований: починається з короткої анотації і завершується узагальненням проаналізованої в розділі інформації.

Перший розділ наукової роботи «Теоретичні засади дослідження впливу Інтернет-залежності на самоактуалізацію особистості юнацького віку» присвячено теоретичному аналізу психологічних особливостей самоактуалізації в юнацькому віці у вітчизняній і зарубіжній літературі, а також - особливостей самоактуалізації людини у віртуальному просторі.

Слід відзначити здійснений авторкою ретельний аналіз соціально-психологічних особливостей розвитку особистості в період юності у зв'язку з провідними задачами цього вікового етапу. В першому розділі дисертації детально розглянуті різні підходи зарубіжних і вітчизняних вчених до розуміння поняття самоактуалізації та особливостей її прояву в осіб юнацького віку, на основі чого виділено сфери самоактуалізації (компетентність у часі, самопідтримка, цінність самоактуалізації, гнучкість поведінки, реактивна чутливість, спонтанність самоповага, самоприйняття тощо); узагальнено процесу становлення самоактуалізації в юнацькому віці.

У результаті дослідження підходів до розгляду Інтернет-середовища авторка аналізує типи використання віртуального середовища, симптоми Інтернет-залежності. Внаслідок цього вона характеризує психологічний портрет Інтернет-залежної особистості та виділяє три основні види Інтернет-залежності: ігрова залежність, комунікаційна та інформаційна. Особливо влучним є один з підсумків здобувачки в параграфі 1.2. на с. 65 про те, що «мережа Інтернет може впливати на особистість як позитивно, так і негативно, а ступінь Інтернет-адикції визначається не кількістю витраченого часу, а сумою втрат в реальному житті».

Цінною також у першому розділі, на нашу думку, є розроблена Психологічна модель впливу Інтернет-залежності на самоактуалізацію осіб юнацького віку, яка демонструє вплив одного з видів Інтернет-залежності на динаміку процесів самоактуалізації особистості юнацького віку. Вона включає в себе такі основні структурні компоненти (блоки) як: зона дослідження впливу Інтернет-залежності; вплив Інтернет-залежності; особистість юнацького віку. Авторка резюмує, що в результаті впливу одного із видів Інтернет-залежності на юнацьку особистість відбувається перетворення показників сфер реальної самоактуалізації та відчуття суб'єктивної оцінки досягнутої самоактуалізації, тобто - псевдоактуалізації.

У другому розділі «Емпіричне дослідження впливу Інтернет-залежності на самоактуалізацію особистості юнацького віку» авторкою ґрунтовно описані організація, етапи та вибірка емпіричного дослідження. Зокрема, описано засади дослідження впливу Інтернет-залежності на самоактуалізацію осіб юнацького віку. Дослідження здійснювалося в чотири етапи: підготовчий, основний (емпіричний етап), заключний (етап обробки даних) та інтерпретаційний етап. Вибірка є врівноваженою; вона склала 223 респонденти чоловічої і жіночої статі віком від 15 до 25 років - учнів випускних класів загальноосвітніх шкіл та ліцеїв і студентів різних ВНЗ міста Києва. Після проведення попереднього дослідження була сформована вибірка зі 100 осіб (59 хлопців і 41 дівчина) з показником Інтернет-залежності більшим, ніж 49.

Можемо зробити висновок, що методологічний інструментарій підібраний відповідно до цілей дослідження, завдяки якому вдалося отримати результати дослідження впливу Інтернет-залежності на самоактуалізацію осіб юнацького віку. Статистичний аналіз результатів здійснено на належному рівні. Якісний аналіз отриманих емпіричних даних відрізняється глибокою інтерпретацією авторки дисертації, що свідчить про щирий і глибокий інтерес до обраної теми наукового пошуку та викликає повагу. У результаті емпіричного дослідження здобувачкою встановлено і проаналізовано зв'язок

між Інтернет-залежністю та самоактуалізацією особистості юнацького віку. Заслуговує на увагу, що було дотримано усіх загально визначених етапів, від підготовчого до інтерпретаційного; ґрунтовний аналіз емпіричних показників дозволив отримати актуальні, цікаві та соціально значущі результати, які авторкою було використано у підготовці психологічного супроводу.

У третьому розділі «Психологічний супровід самоактуалізації особистості юнацького віку шляхом розвитку її компетентності у використанні Інтернет-ресурсу» представлено програму психологічного супроводу самоактуалізації осіб юнацького віку, схарактеризовано її зміст і структуру, проаналізовано ефективність її впровадження. Сподобалося, що при розробці авторської програми здобувачка розглянула принципи роботи практичних психологів із юнаками в online і offline вимірах, чітко й лаконічно описала наслідки Інтернет-адикції.

Програма психологічного супроводу містить три напрями роботи: інформаційний, тренінговий та індивідуальна робота з групою Інтернет-залежних осіб юнацького віку. На рисунку 3.1. (с. 125) чітко і зрозуміло представлена структура Програми психологічного супроводу самоактуалізації особистості юнацького віку шляхом розвитку її компетентності у використанні Інтернет-ресурсу, на якому схематично зображені інформаційний і практичний блоки програми, а також блок – апробація та аналіз результатів роботи. Апробація програми підтвердила її дієвість і ефективність у здійсненні формувального і корегуючого впливу на процес самоактуалізації особистості в юнацькому віці. У результаті, в більшості учасників програми підвищився рівень самоактуалізації. Загалом, заслуговує на увагу серйозна робота дисертантки щодо узагальнення результатів констатувальної та формувальної частин емпіричного дослідження.

Ознайомившись із текстом дисертації та автореферату, можемо стверджувати, що напрацювання авторки дослідження у сфері впливу Інтернет-залежності на самоактуалізацію осіб юнацького віку та розроблена дистанційна програма психологічного супроводу юнаків і дівчат мають велике

практичне значення. Вони становлять вагомий соціально-значущий внесок у науку та в безпосередній розвиток особистості юнацького віку, особливо в сучасних умовах пандемії коронавірусної інфекції та вимушеної «конвертації» багатьох сфер життя в режим online. Првнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в публікаціях та апробація результатів дослідження є належними. Зроблені висновки загалом свідчать про реалізацію поставлених завдань. Зміст автореферата повністю відображає головні ідеї дослідження. Опубліковані праці авторки сповна висвітлюють основні положення дисертації. Структура дисертації в цілому відповідає вимогам до даного типу робіт. Оформлення роботи відповідає сучасним вимогам до наукових праць цього рівня. Авторкою дисертаційного дослідження проведена копітка, глибока і ґрунтовна робота, що свідчить про особистісну зацікавленість темою і щирий дослідницький інтерес.

Тому дисертація Т. М. Голованової заслуговує позитивної оцінки. Разом з тим, вважаємо за потрібне висловити до дискусії деякі зауваження і побажання:

1. Попри здійснений ретельний аналіз дисертанткою теоретико-методологічних підходів до трактування поняття самоактуалізації та визначення її особливостей в юнацькому віці, по тексту не вистачає проміжних якісних авторських узагальнень, тобто власних висновків на основі аналізу думок інших вчених, на яких посилається автор.
2. Психологічна модель впливу Інтернет залежності на самоактуалізацію осіб юнацького віку потребує більш розширеного наукового обґрунтування і детальнішого опису в тексті дисертації її складників.
3. Робота потребує більш ретельного редагування з метою виправлення певних мовних огріхів, зокрема – русизмів.
4. Виявлено недостатнє стилістично-граматичне опрацювання тексту дисертації, що незначною мірою завадило адекватному викладенню її основних сенсів.

Висловлені зауваження і побажання мають дискусійний характер і загалом не впливають на позитивну оцінку роботи.

Дисертація Т. М. Голованової – це завершена наукова праця, яка характеризується науковою новизною, має теоретичне і практичне значення. Таким чином, є всі підстави стверджувати, що дисертація Голованової Тетяни Миколаївни «Вплив Інтернет залежності на самоактуалізацію осіб юнацького віку» в цілому відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 зі змінами і доповненнями згідно з Постановами Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р. та за №1159 від 30.12.2015 р., а її авторка заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:
кандидат психологічних наук,
науковий співробітник
відділу психології праці
Інституту педагогічної освіти і
освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України

О.В. Іванова

